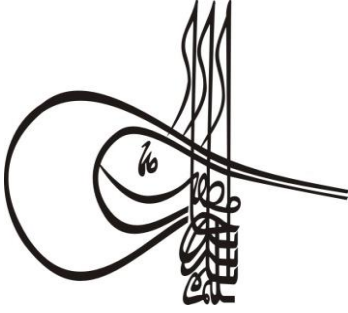

Turkish Studies

Social Sciences

Volume 13/18, Summer 2018, p. 1477-1493

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13719>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Received/Geliş:** Haziran 2018

✓ **Accepted/Kabul:** Eylül 2018

✍ **Referees/Hakemler:** Dr. Öğr. Üyesi Serkan ÖZTÜRK - Dr. Öğr. Üyesi Aytaç ÖZMUTLU

This article was checked by iThenticate.

TÜRK MİTOLOJİSİNDEKİ KUŞ SEMBOLLERİNİN GÜNÜMÜZ LOGO TASARIMLARINA YANSIMASI

Adem YÜCEL - Sema YOZGAT***

“Hiçbir milletin tarihini Türkler olmadan yazamazsınız. Bunun sebebi de, Türklerin dünyanın pek çok coğrafyasına dağılması ve başka milletlerin tarihlerini etkilemesidir.”

Vasili Viladimiroviç Barthold

ÖZET

Türk Milletinin Dünya tarihinde büyük bir yere ve öneme sahip olmasının temelinde bu milletin batıdan doğuya, güneyden kuzeye birçok milletin kültüründen beslenerek kendi kültürüne çeşitlilik katması yatmaktadır. Sözlü geleneklerin hakim olduğu Türklerde, yazılı kültüre geç geçilmesinden dolayı kültürel devamlılık sağlanamamasına rağmen mitolojik öğeler, efsaneler, destanlar, inanç ve ananelerle kültürel değerler nesilden nesile varlığını korumuştur. Kültürel devamlılığın önemli bir parçası olan mitolojiyle ilgili çalışmalar yunan mitolojisinin etkisiyle başlamıştır. Türk mitolojisi hakkındaki araştırmalar ise, Cumhuriyetten önce başlamış ve günümüze kadar artarak devam etmiştir.

Kültürel mirasın büyük bir parçası olan mitolojik öğelerin sanat alanına ve tasarımsal anlatımlara kattığı değer yadsınamaz. Hızla gelişmekte olan, teknolojiyle eş zamanlı olarak büyüyen grafik alanında özgün ve anlamlı logo tasarımları yaratma sürecine bu değerlerin etkisi büyüktür. Kültürel ve mitolojik değerler de karşılıklı olarak toplumda sanatsal ürünler ve grafiksel anlatımlarla canlı tutulmaktadır. Köklü bir tarihe sahip olan Türklerin kültürel değerlerini günümüzde ve gelecekte yaşaması amacıyla bu çalışmada; Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan kuş figürü sembollerinin son dönemlerdeki grafik tasarımı logo kullanımlarındaki yansımaları incelenmiştir. Özellikle, Türk

* Dr. Öğr. Üyesi., Ordu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, El-mek: admycl@gmail.com ORCID:

** Arş. Gör., Ordu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, El-mek: semayozgatt@gmail.com

mitolojisindeki kuş figürlerinin Türkler açısından önemi araştırılmış, günümüz kurum logolarıyla ilgisi gözlemlenmiştir. Türk mitolojisinde bir tılsım ve yücelik sembolü olan kartal figürünün, kurum logolarında genellikle kartal, çift başlı kartal ve kulaklı kartal olarak yer aldığı saptanmıştır. Fakat, araştırmalar kartal dışında birçok kuş figürünün de Türk mitolojisinde koruyucu bir tılsım olarak kabul edildiğini göstermektedir. Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan bu kuş sembollerinin günümüz logolarına kısıtlı bir şekilde yansıdığı gözlemekte olup, temsil ettiği değerler bakımından tasarımlarda daha fazla yer alması gerekliliği önem arz etmektedir.

Sonuç olarak; bu araştırmada, mitolojik sembollerin, özellikle kuş figürlerin, gelecek nesle aktarılması için grafik tasarım alanlarında daha çok kullanılması ve sanat ve tasarım alanlarında daha fazla incelenmesi gerekliliğine vurgu yapmak ve yeni tasarım çalışmalarına konu olarak ilham vermesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk, mitoloji, grafik, sembol, logo, kuş.

REFLECTION TO TODAY LOGO DESIGNS OF BIRD SYMBOLS IN TURKISH MYTHOLOGY

ABSTRACT

The basis of the Turkish people having a great place and precaution in the history of the world lies in the fact that this nation is fed from the culture of many nations from west to east, south to north and adds diversity to its own culture. In The Turks whose oral traditions prevail have preserved the existence of cultural values of mythological items, myths, epics, beliefs and ancestral descendants, even though cultural continuity can not be ensured because of the late written culture. Studies about mythology, an important part of cultural continuity, begins with the influence of Greek mythology. Investigations about Turkish mythology began before the Republic and continued to increase as much as the day-to-day.

It is undeniable that the mythological elements, which are a big part of cultural heritage, contribute to the field of art and design expressions. The effect of these values is great in the process of creating original and meaningful logo designs in the field of graphics growing simultaneously with rapidly evolving technology. Cultural and mythological values are reciprocally alive in the society with artistic products and graphical expressions. In this study, in order to live the cultural values of the Turks, who have a long history, today and in the future, The repercussions of the symbolism of bird figurines, which have an important place in Turkish mythology, in their recent use of graphic design logo have been examined. In particular, bird figures in the Turkish mythology were investigated importance for the Turks, and interest in today's institutional logos has been observed. In Turkish mythology, an eagle figurine, which is a symbol of talisman and glory, has been found in eagle logos as double head and eared eagle. However, researches demonstrate many bird figurines except the eagle are also considered sacred protective talisman in Turkish mythology. These birds symbols,

which have an important place in Turkish mythology, are seen to reflect on today's logos in a limited way and it is important to take more place in designs in terms of the values they represent.

As a result; In this research was aimed to emphasize the necessity of more use of mythological symbols, especially bird figures, in the fields of graphic design for transfer to the next generation and further investigation in art and design fields and to inspire new design studies.

STRUCTURED ABSTRACT

It is undeniable that the mythological elements, which are a big part of cultural heritage, contribute to the field of art and design expressions. The effect of these values is great in the process of creating original and meaningful logo designs in the field of graphics growing simultaneously with rapidly evolving technology. Cultural and mythological values are reciprocally alive in the society with artistic products and graphical expressions. In this study, in order to live the cultural values of the Turks, who have a long history, today and in the future, The repercussions of the symbolism of bird figurines, which have an important place in Turkish mythology, in their recent use of graphic design logo have been examined. In particular, bird figures in the Turkish mythology were investigated importance for the Turks, and interest in today's institutional logos has been observed. In Turkish mythology, an eagle figurine, which is a symbol of talisman and glory, has been found in eagle logos as double head and eared eagle. However, researches demonstrate many bird figurines except the eagle are also considered sacred protective talisman in Turkish mythology. These birds symbols, which have an important place in Turkish mythology, are seen to reflect on today's logos in a limited way and it is important to take more place in designs in terms of the values they represent.

The area of mythology is wide; it contains historical realities, legends, tales, epics, and certain views and beliefs that have been protected by the vast majority of society. Before Islam, the Turks believed in the only God or Sky God who accepted more superior and also believed in supernatural powers and animals. Their beliefs mostly depicted a particular person or tribe characteristics, and these beliefs included the ancestors that existed in the other world, prophecies, magic and shamanistic elements. The legends, fairy tales and epics that emerged with the superior qualities loaded to persons or to animals in line with their beliefs, contain important elements that constitute the foundations of Turkish mythology. Turks also, like many old societies, tried to understand the environment and the universe by examining the sky and nature, and they feared that they would face the wrath of its as a result of intervening in the natural order by believing in the holiness of nature. For this reason, as well as trying to understand the environment in which they live, Turks hallowed natural events which were not understand or beings which were feared. From the past to the present, mankind has been studying them closely and looking for ways to fight against natural disasters and wild animals. Particularly the Turks who admired the powerful and magnificent animals, imitated animals for believed in they will protect them and have that animal power and characteristics by

carring their pieces, feathers and bones on them and by hanging them in a certain part of their houses.

Myths consist of extraordinary beings and events which had lived in an unspecified time, unspecified place and of symbols that are considered sacred by communities. Historical events can also be mythical, but historical events do not contain myths. The symbols that form the basis of mythology are one of the oldest communication tools of mankind. Extraordinary events, living things or objects have been emerged as symbolic elements. The trees rising from the ground to the sky and the sun illuminating the world and the animals with impressive power and beauty were sacred symbols bearing divine qualities. People first began to symbolize concrete beings like the sun, moon, stars, mountains, trees that existed in the nature, and then the abstract concepts. Symbols can gain a universal meaning over time, but some symbols can gain diversity by having different meanings in each society, and the cultural values and myths of a community can be better understood from the meanings attributed to these symbols. In Turkish mythology, except such as fire, water, mountain, moon, star and sun beings; living beings such as deer, wolf, horse, swan and eagle are symbols that are protective and guide in Turkish societies. If the meanings of these symbols, which constitute the foundations of Turkish myths, can be better analyzed, the culture of Turkish society can be better understood.

Reflections on today's corporate logos of bird symbols, an important element of Turkish mythology,; It is seen that the visual identity, especially Turkish Historical Society, has been used more widely in institutions that want to create a symbol with a cultural value. The most prominent and widely used bird symbol is the double-headed eagle logo when the logos of birds are used (Figure 17-24). There are variants of this logo in many government agencies, from universities to municipalities, parties and sports clubs. The double-headed and eared eagle symbol that belonging to the Turks has been used as visual identity in Turkish historical research centers and in some universities.

The old Turkish communities were a marauding community that survived by hunting and living a semi-nomadic lifestyle. This plundering community, which cannot stand in its place, is fearful of its enemies, has mastered hunting, has made certain animals that they have identified with them become sacred symbols. The double-headed eagle symbol, which is used only as a symbol of reigning, has reached to the present day from the numerous symbols in Turkish mythology. When the bird symbols of Turkish mythology, which is a land of symbols, are examined, there are many bird figure depictions except the double - headed eagle. In the ancient Turkish communities with the belief of the Sky God; a symbol of beauty and purity from the swan to the falcon as ambassador serving the nature, from the sparrow referred to the conversation, to the bad qualities of the loaded crow, the birds have a variety of meanings until eagle, hawk, sparrow hawk which the most powerful animals of the sky. When the logos, which are an important part of the graphic design, are examined, the reflection of the bird symbols in Turkish mythology is limited to the eagle symbol. The aim of this study is to draw attention to the numerous symbols in Turkish mythology and to emphasize that the bird figures that have a special place in Turkish society are insufficient

to reflect on today's logos. Logos, which are used as sign of institutions or individuals in commercial or private many areas, need to be fed from mythological elements in order to gain diversity and meaning.

Keywords: Turkish, mythology, graphic, symbol, logo, bird.

Giriş

Mitoloji, bir milletin kültürel zenginliklerini ve tarihini içinde bulunduran geniş bir alandır. Bir milletin mitolojisi farklı mitlerin etkisiyle değişime uğrayabilmekte, fakat tamamen yok olmamaktadır. Türk mitolojisi de farklı mitlerin etkisinde kalmış, fakat öz benliğinden kopmamıştır. Farklı kültürlerin tesirinde kalan Türk mitolojisiyle ilgili araştırmalar ise, çoğunlukla Cumhuriyetten sonra yapılmış ve günümüze kadar artarak devam etmektedir. Sözlü geleneklerin hakim olduğu, yazılı kültüre geç geçen Türklerde, mitolojiyle ilgili bilgilere araştırmacılar; Eski Türklerle ait kitabelerden, mezarlardan ve eski Türklerle ilişkisi olan Çin gibi köklü medeniyetlerin yazılı kaynaklarından ulaşmaktadırlar. Bilgili'ye göre, 19. yüzyılda "sözlü kültür" derlemesi, Alman Jacop ve Wihem Grimm kardeşlerle başlamış ve yüzyıllardır anlatılan masal ve efsaneleri köy köy dolaşarak yazılı hale getirmişlerdi. Bu girişim sonrasında diğer milletlerde kendi mitolojilerini araştırma merakını uyandırdı (Bilgili, 2017:164). Türk mitolojisi de Türk efsaneleri, destanları ve masallarından oluşmakta denebilir. Türk mitolojisinin temellerini oluşturan bazı destan ve efsaneler ise şunlardır; Oğuz Han Destanı, Ergenekon Efsanesi, Türeyiş Efsaneleri, Yaratılış Destanı vb.

Yunanca karşılığı "mitos" olan efsane (söylence), ağızdan ağıza anlatılarak geçmişten günümüze sürüp gelen, olağanüstü içerikli ve nitelikli masal ve öykülere denir. Mitos; sözcük olarak, söylenen veya duyulan söz, söylenti anlamına gelir. Efsaneleri (mitos) derleyip toplayıp inceleyen bilim dalına ise mitoloji denir (Kılıçkaya, 2014:11). Tarihte adı geçmeyen büyük kahramanlar ve onlara ait efsaneler mitoloji alanına girmektedir. E.A. Gardner' e göre mitoloji ise, doğa, olay ve varlıklarına kişilik vermek suretiyle anlatma biçimidir (Ögel, 2014). Kısaca mitoloji, tarihte yer alan gerçek olay ve kişilerle tamamen ilgili olmamakla birlikte, anlamlandırılmayan olaylara veya şeylere hayali bir üslupla yaklaşılması sonucu ortaya çıkan söylencelerden oluşmaktadır. Tarihte yaşanmış olaylar da destanlaşarak gerçek olay ve olgulardan uzaklaştırıldığında mitolojinin bir parçası haline gelmektedir. Mircea Eliade'ye göre yaşanmış olaylar 200-300 yıl sonra masal ve mitolojisi dünyasında yer almış ve yaratılışın öyküsü olan mitlere onun gizemli dilinden dolayı gerçek tarihten daha çok hep ilgi duyulmuştur (Bilgili, 2017:164).

Türk Mitolojisindeki Kuşlar

Mitolojinin alanı geniştir; içinde tarihi gerçeklikleri, efsaneleri, masalları, destanları ve toplumun büyük çoğunluğu tarafından sahip çıkılmış belli görüş ve inançları barındırmaktadır. İslamiyet öncesinde Türkler, tek Tanrı ya da daha üstün kabul edilen Gök Tanrıya inanmalarının yanı sıra insanüstü güçlere ve hayvanlara da inanmaktaydılar. İnançları daha çok belli bir kişiyi ya da boyun özelliklerini anlatmakta ve bu inançlarında öteki dünyada var olan atalara, kehanetlere, büyü ve şamanist öğelere de yer verilmekteydi. İnançları doğrultusunda şahıs veya hayvanlara yükledikleri üstün vasıflarla ortaya çıkan efsane, masal, destan gibi söylenceler Türk mitolojisinin temellerini oluşturan önemli unsurları barındırmaktadır. Birçok eski topluluk gibi Türkler de gökyüzünü ve doğayı inceleyerek bulundukları çevreyi ve evreni anlamaya çalışmış ve tabiatın kutsallığına inanarak doğal düzene müdahale etmenin sonucunda onun gazabına uğranılacağı korkusuna kapılmışlardı. Türklerin yaşadıkları çevreyi anlamaya çalışmalarının yanısıra anlamlandıramadıkları bu doğa olaylarına veya korktukları varlıklara kutsiyet yüklemeleri de bu sebepten ötürüdür. Geçmişten günümüze kadar insanoğlu gerek doğal felaketlerden gerekse vahşi hayvanlardan korunmak için onları yakından incelemekte ve onlarla mücadele etmenin yollarını aramaktadırlar. Özellikle güçlü ve ihtişamlı hayvanlara hayranlık duyan Türkler, bu hayvanların parçalarını,

tüylerini, kemiklerini üzerlerinde taşıyarak ve evlerinin belirli bir köşesine bu parçaları asarak o hayvanın gücünü ve özelliklerini taşıyacaklarına ve onların kendilerini koruyacaklarına inandıkları için hayvanları taklit etmişlerdi.

Türk mitolojisinde insanların hayvanlara, hayvanların insanlara benzetilmeleriyle insan-hayvan ilişkisinin kopmayarak farklı biçimlerde şekillendiği görülmektedir. Hayvanların gruplar halinde yaşayışından etkilenmelerinden olsa gerek, Türkler de boylar halinde yaşamışlar hayvanları taklit etme esasına dayalı bir şekilde toplumsal düzenlerini oluşturmuşlardı. Hayvanların dişil ve erkil atalarından türemesi, bir ailesi, bir lideri ve topluluğu olması; hayvanlarla insanların benzer toplumsal düzenlerinin olmasının büyük göstergeleridir. Bazı Türk topluluklarının kendisinden türedikleri bu ata; bir hayvanla insanın veya hayvanla hayvanın veya bir ışığın insan doğasını aşan güçlerle birleşmesi sonucu meydana gelmekteydi. Boylar halinde yaşayan Türkler, atalarının boyu temsil eden hayvandan türediklerine inandıkları için o hayvanı yüceleştirmişlerdi. Roux'a göre; hayvan sembolleri eski Türkler tarafından en sık kullanılan simgelerdir (Roux, 2015: 52-114). Her boyu simgeleyen bir hayvan sembolü bulunmakta ve genellikle bu sembol yırtıcı kuş figürlerinden oluşmaktaydı. Temsil ettiği o boyun, bu kuşun özelliklerini taşıdığına inanılır ve o kuşa saygı duyularak zarar verilmezdi.

Eski Türk yazıtlarında kuşlarla ilgili bir şey aktarılmamasına karşın, Çin kaynaklarından Türklerin kuşlarla ilgisi olduğu öğrenilmektedir. Kurganlarda görüldüğü üzere; Hunlarda alp ve asil kişilerin vücudunun belli bölgelerine yırtıcı kuş dövmeleri yaptıkları, hatta İslamiyeti kabul eden Türk toplumunda yeniçerilerin de yırtıcı kuş figürü dövmeleri yaptıkları çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir (Ersoylu, 2015:116-117). Günümüze kadar var olan Türk topluluklarında, bu kuş sembollerinin dövmeye ve motif olarak kullanılması dışında, birçok sanatsal alanlarda da kullanıldığı görülmektedir. Kaşgarlı Mahmud'un eserinde avcı kuşların sembol olarak kullanılmasından (Çoruhlu, 2014:60) bahsedilmiştir. Orhun yazıtları ve Kutadgu Bilig gibi temel Türk kaynakları dışında, Dede Korkut hikayeleri de Türk toplumunda kuşlara verilen önemi anlamamız açısından değer taşımaktadır. Bu hikayelerde zaman zaman kuşların kimisinin güzel, kimisinin kötü sıfatlarla anılarak kişileştirildiği görülmektedir. Dede Korkut hikayelerindeki kuş betimlemeleri şu şekildedir; kuğu bereket ve refah sağlayıcı, turna yardım sever, turaç yazın gelişini müjdelere, saksagan hıyanet, hırsızlık ve kötülükle tanınır, çalkara kuşu (kartal) Oğuz Alplerine benzetilir, turgay (serçe) muhabbet dostu, felakete düşenlerin yardımcısıdır (Atıla, 2011:36). Kutadgu Bilig'de ise; horoz cesur, turna ve baykuş temkinli, karga dikkatli, saksagan temiz olarak betimlenmektedir (Roux, 2015: 114-115).

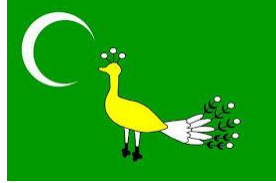
Kuşlar, Gök Tanrı inancının etkisiyle Türk topluluklarında ayrı bir yere ve öneme sahip olmuşlardı. İnsanların gücünün yetmediği noktalarda onlara yardım eden, yol gösteren Tanrısal güçlere sahip varlıklar olarak görülmekteydi. Ögel'e göre; Türk mitolojisinde kuşlar, yeri geldiğinde bir kimseye hayat veren veya Tanrı'dan mesaj ileten bir elçi vazifesi görmüştü (Ögel, 2014:694-695). Özellikle güçlü ve görkemli bir güzelliğe sahip olan yırtıcı kuşların özgür ve meydan okuyan tavırlarından birçok topluluk gibi, özgürlüğü ve gücü seven Türklerin de etkilendiğini söylemek mümkündür. Hatta; kartal, şahin, doğan, atmaca gibi yırtıcı kuşların üstün özellikler taşıdıklarına inanıldığı için Türk mitolojisinde bu kuşlar birer türeme sembolü olarak görülmektedir.

Gökyüzünün yegane sahibi olan yırtıcı kuş figürlerini birçok devlet, güç ve asaletlerini vurgulamak için kullanmaktadırlar. Eski Türk devletlerinden, kuş figürlerini devlet sembolü olarak kullananlardan bazıları şunlardır; Avrupa Hun İmparatorluğu, Gazneliler ve Büyük Selçuklu İmparatorluğudur. Avrupa Hun İmparatoru Atilla'nın Bayrağı (Resim 1), başında tacı bulunan Tuğrul kuşudur ve Türklerin anka kuşu olan tuğrul kuşu sembolüyle Atilla, gücü ve kudretiyle dünyanın tek sahibi olduğunu vurgulanmaktadır. Gaznelilerin bayrağında (Resim 2) hüma kuşu ve hilal sembolü kullanılmıştır. Tavus kuşuna benzetilen bu sembol ile, güzelliği ve ihtişamıyla tanınan hüma kuşu tasvir edilmiştir. Büyük Selçuklu İmparatorluğu (Resim 3) ve Anadolu Selçuklu

Devleti'nin bayraklarında ise çift başlı kartal figürü yer almaktadır. Büyük Selçuklu İmparatorluğu geleneklerine bağlı güçlü bir devletti (Ersoylu, 2015: 90-91). Bu imparatorluğun bayrağında yer alan yay, ok ve çift başlı kartal figürü ve kullanılan mavi renk ile eski avcı Türk topluluklarının gücü ve asaleti anlatılmak istenmektedir. Bu bayraklardaki kuş sembollerinden yola çıkarak, kuşların imparatorluk sembolü olduğu söylenebilir. Roux'a göre, Türklerde bayrağın kutsallığı, bayraktaki kuş sembolüyle atanın ruhunun özdeşleştirilmesinden kaynaklanmaktadır (Roux, 2015: 51). Bayraktaki hayvan figürü ata sembolüdür, bir başka deyişle bayrağa sahip milletin atalarının, bayraktaki hayvan sembolünden türediğine inanılmaktadır.

Resim 1: Avrupa Hun İmparatorluğu (MS.375-469)

Resim 2: Gazneliler (MS.962-1183)

Resim 3: Büyük Selçuklu İmparatorluğu (MS.1040-1157)

Türk topluluklarında yırtıcı kuş figürleri; güzellik, güç, asalet, süs, uğur ve uğursuzluğu sembolize eden birer figür olarak kullanılmıştır. Tanrısal özellikler yüklenip o topluluğun koruyucu tılsımı olarak görülen bu yırtıcı kuş figürleri, sonraki dönemlerde sembol olmaktan öteye geçememektedir. Roux'a göre, Oğuz boyu birliğini oluşturan, 24 boyu temsil eden, 24 kuş arması vardır. Bu armalara "tamga" ya da "ongun" da denmektedir. Ongun; boyun özel bağ kurduğu hayvanlara, tamga ise; kutsanmış soyut simgeye denmektedir (Roux, 2015: 103-121). İlkel düşünce biçimi sürdürüldüğü dönemlerde, Türklerde "töz (ongun)" adı verilen tahta, taş, kemik gibi maddelerden yapılan küçük putlar vardı. Bu heykellere sahip boyların kötülüklerden korunulacağına inanılmaktaydı. Türkler daha yüksek düşünce sistemine sahip bir toplum olmaya başlayınca bu tözler önemini yitirdi ve sadece bir sembol olarak görülen "tamga"lara dönüştü. Bu sembollere günümüze kadar birçok Türk devleti tarafından sahip çıkıldı. Özellikle Ziya Gökalp'a göre, Osmanlı Devletinde hükümdarların sembolü olan "tuğra" efsanevi bir kuş olan "Tuğrı" kuşundan gelmektedir (Ersoylu, 2015:45-46).

Aşağıdaki tabloda 24 oğuz boyu adları ve o boyları sembolize eden kuş türleri yer almaktadır.

Raşit ed-Din Fadlallah'a göre	
Kayı	Şunkar (Doğan-Şahin)
Bayat	Ügi (Baykuş)
Alkaravlı (Alka-Evli)	Köykenek (Doğan)
Kara-İvli (Kara Evli)	Çaylak
Yazır	Toruntay (Doğan)
Döger	Köçken (Atmaca)
Dodurga	Kızıl-Karçığay (Atmaca)
Yaparlı	Kırgu (Atmaca)
Afşar	Cure-Laçın (Doğan)
Kızık	Sarıca (Şahin)
Beg-Dili	Bahri (Doğan)
Karkın	Su-Bürkütü (Kartal)
Bayındır	-
Beçene	Ala-Toğan (Doğan-Şahin)
Çavuldur	Bugdayık (Kartal)
Çepni	Humay (Akbaba-Kartal)
Salur	Bürküt (Kartal)
Eymür	Ancarı
Ala-Yuntılı (Ala-Yontlı)	Yagılbay (-)
Üregir	Bigu (Atmaca)
Yigdir (iğdir)	Karcığay (Doğan)
Bügdüz	İtelgü (Doğan-Kartal)
Yıva	Toyun (Doğan)
Kınık	Cure-doğan (Atmaca)

Tablo 1: (Ögel, 2014:386-399; Ersoylu, 2015:47-50)

Türk boylarında adı geçen kuş türlerine benzer yırtıcı kuş görselleri ise aşağıda yer almaktadır.

Resim 4: Doğan

Resim 5: Atmaca

Resim 6: Kartal

Resim 7: Şahin

Resim 8: Baykuş

Resim 9: Akbaba

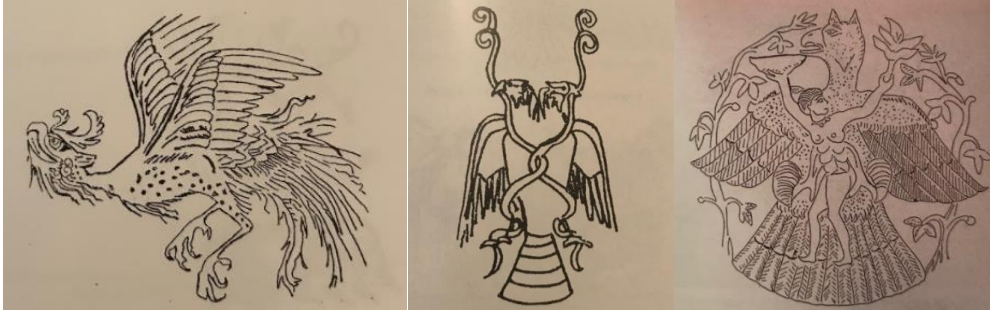
Çok Tanrılı inanca sahip olan Türkler, Tanrıların Tanrısı kabul edilen Gök Tanrı'ya inanmaktaydılar. Gök Tanrı'nın yeryüzünde elçisi gibi görülen şamanlara da bu toplumlarda büyük saygı gösterilmekteydi. Fakat Türk toplumlarında şaman bir dini lider değil, daha çok büyücü, şifacı olarak görülmekteydi. Devletin dini lideri ise kağan'dı; kağanın dini ne ise, insanlar ona inanırdı, çünkü kağan, Gök Tanrı tarafından seçilmiş kişidir. Gök Tanrının simgesi olarak kabul edilmiş olan kartallar, şamanların da simgesiydi ve şamanların ondan türediğine inanılmaktaydı. Hatta şamanların bazı ritüellerde uçuşuna dair rivayetler de mevcuttur.

Yırtıcı kuşlardan doğan ise, bir elçi olarak görülmesinin yanı sıra yiğitliği, cesareti ve avı tanımlayan bir sembol olarak görülmektedir. Avcılıkta sıkça kullanılan doğan, hakan ve yiğit kimselerin sembolü olmasının yanısıra evlerin ve sarayların süsü olarak da görülmekteydi. Ayrıca Ögel'in belirttiğine göre; mitolojide pençesinde ay ve güneşi tutan doğan motifi, Çingiz Han'a hanlığını müjdelemişti. Buradaki motifte görüldüğü üzere, Türk kültür çevrelerinde doğan, sadece bir av kuşu veya bir cesaret timsali olması yanısıra, Tanrı ile insan arasında kutlu bir elçi olarak da görülmektedir. Yırtıcı kuşları evcilleştirip onları yanlarından ayırmayan Türkler, özellikle doğanları sınıflandırılıp onlara ayrı ayrı ad vermişlerdir. Kuşlarla Türk toplumu o kadar bütünleşmiştir ki, İslamiyeti kabul ettikten sonra bile bu ilişki devam etmektedir. Tarihte İslami değerler açısından önemli bazı şahısların; güvercin, atmaca, şahin ve doğan donuna girdiği (o hayvanın şekline bürünüldüğü) rivayet edilmektedir.

Türk mitolojisinde asalet ve gücün yegane sembolü olan yırtıcı kuşlar dışında kutsal sayılan farklı türlerde kuşlar da vardır. Bu kuşlardan biri olan karga; Türk destan ve masallarında, saksağan gibi hain, kıskanç olarak anılsa da, bazı Türk topluluklarında karganın "kut" kelimesiyle eş anlamda olduğu ve bereket, şans, sonsuzluk ve haberci gibi sıfatlarla da anıldığı görülmektedir (Bogenbayev, Calmırza; 2014: 70-75). Türklerin göl kuşlarından kaz ve ördekle ilgileri ise avcılık dolayısıyla, kuğuyla ilgileri ise, eski dönemlere kadar gitmektedir. Kuğu kuzey Türk destanlarında kötülüğün simgesiyken, Kutadgu Bilig'de beyazlığın, saflığın sembolüyüdü (Ögel, 2014: 698). Ana Tanrıça Ürüng Ayıgsıt (Ayzıt)'ın da sembolü olan kuğu kutsaldı ve ona dokunulmazdı. Güzelliği sembolize eden Ayzıt'ın; çocukları, kadınları ve hayvanları koruduğuna inanılmaktaydı. Yakut söylencesine göre, kuğu aslında kutsal bir kızdır; beyaz tülünü giyince kuğu, çıkarınca insan olmaktadır (Bilgili, 2017: 26). Kuşlar, Türk topluluklarında genellikle iyiliğin, güzelliğin, ihtişamın ve sonsuz gücün sembolüdür. Saf beyaz renkleri ve zarif görünümleriyle genç kızları anımsatırken, vahşi ve atılğan tavırlarıyla güçlü Türk beylerini çağrıştırmaktadır.

Türk toplumlarında kuşların ayrı bir yeri olduğu yukarıda bahsedilmişti. Bundan dolayı Türk mitolojisinde kuşlar olağanüstü varlıklar olarak masal ve efsanelerde yerlerini almaktadır. Efsane ve masallarda sıkça adı geçen kuşlar; Kartal (Karakuş) ve Hüma kuşudur. Güç, kudret ve asalet sembolü olarak kartal, genellikle hayvanlar aleminde aslandan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bu özelliklerinden dolayı da, çoğu medeniyette hükümdarlık simgesi olarak görülmektedir. Kartal figürü, batıdan doğuya birçok medeniyette var olmuş ve hemen hemen her toplulukta da farklı isimler

edinmiştir. Güler'in makalesinde belirttiği üzere; Arap mitolojisinde "anka", Fars mitolojisinde "simurg" (Resim 10), Hint mitolojisinde "garuda" (Resim 11), Yunan mitolojisinde "phoenix" ve Türk mitolojisinde "tuğrul (konrul) veya karakuş" denilen kuşların karşılığı kartaldır. İslamiyetten sonra ise, Türk halk hikâye ve masallarında "zümrüd-ü anka" ismiyle yer almaktadır. Tanrıya yakınlık makamı olarak kabul edilen, zümrüt yeşili kaf dağlarında yalnız yaşayan Tuğrul kuşu; genellikle güzellik, bilgelik, yücelik, marifet, yenilenme, aydınlanma ve yaratılış gibi özellikleri sembolize etmek için kullanılmaktadır (Güler; 2014: 63-71). Belli başlı birçok mitolojide kartal figürünün çift başlı olarak betimlendiği görülmektedir. "Mezopotamya, Mısır, Anadolu, Kafkasya, İran, Avrupa hatta Amerika ve Uzak Doğu'da kurulmuş eski çağ medeniyetlerinden itibaren birçok devlette tesadüf edilen çift başlı kartal sembolü, dünyanın en eski ikonografik öğelerinden biridir." (Göksu, 2016:119). Fakat Bahaeddin Ögel'e göre; çift başlı kartal motifi en köklü ve yerli bir karakterdir ve bu figür Yakut Türklerinde görülmeye başlayıp daha sonra Orta Asya'da yayılmıştır. Çift başlı kartalların kulaklı (Resim 12) olarak tasvir edilmesi ise Türklere özgü bir özelliktir (Çoruhlu, 2014: 57-378).

Resim 10/11/12: (Çoruhlu, 2014: 257-297).

Türk kültüründe her evin, ailenin, boyun bir ağacı vardır. Ağaç, Han veya Tanrı olarak görülmekte ve Han öldüğünde o ağaç kesilmektedir. Devletin simgesi olan ağaç neslin devamlılığını da işaret etmektedir (Ergun akt. Akman, 2013:127). Soyun devamlılığını sembolize eden ağaç figürlerinden özellikle kayın ağacı, Türklerde ruhların kuş şeklinde bu dünyadan öteki dünyaya geçtiği gök ile yer arasında bir kutsal bir araç olarak görülmektedir. Türk mitolojisinde hayat ağacı veya dünya ağacı olarak da betimlenen bu ağacın tepesinde Gök Tanrı'yı simgeleyen çift başlı kartal yer almaktadır. Türklerde "Öksökü" veya "dünya direği" denilen üzerinde çift başlı kartal heykelciğinin bulunduğu ağaçtan yapılmış sırlıklardan yapılan gök direkleri, dış kültür tesirinden uzak kalmış olan Yakut Türklerinde ve İriş ve Konda ırmaklarının üzerinde yer alan bazı Fin-Ugor köylerinde görülmekteydi (Ögel, 2014:218-377). Türk mitolojisindeki dünya ağacı ve tepesindeki koruyucu kartal tasvirinin somutlaşmış halini birçok toplulukta görülmektedir. Halıcı'nın makalesinde belirttiği üzere, öksökülerin bir benzeri ise; günümüzde Güney Kore'de hala mevcut olan, tepesinde ördek, martı gibi su kuşlarının yer aldığı tahta veya taştan yapılmış "sotdae" adıyla anılan koruyucu direklerdir (Halıcı, 2014:72-75). Koruyucu direklerin, bulunduğu topraklardaki insanları kötü ruhlardan koruduğuna, kaza ve beladan o topluluğu uzak tuttuğuna, çocuk ve kadınların yegane korucuyusu olarak görüldüğü için bu tahta kuş heykelleri koruyucu tılsım olarak kabul edilmektedir.

Çift başlı kartal motifinin ülkemizde mimari yapılarda da örneklerini görmemiz mümkündür. Büyük Selçuklu İmparatorluğunun hakim olduğu topraklardaki mimari yapılarda bu sembolün sıkça kullanıldığını görülmektedir. "Selçuklu coğrafyasında çift başlı kartalın kullanımına dair en önemli ve dikkat çekici örnekler Türkiye Selçukluları dönemine aittir. Gerçekten de bu dönemde çok sayıda mimarî eserde, çeşitli sanat eserlerinde ve sikkelerde sanat değeri yüksek, muhteşem çift başlı kartal

tasvirlerine tesadüf edilir. Kubâdâbâd Sarayı çinilerinde, Konya İnce Minare Müzesi'nde bulunan bir kabartmada, Erzurum Çifte Minareli Medresesi portalında, Yakutiye Medresesi, Divriği Ulu Camii, Diyarbakır Kalesi surları ve Akşehir Kileci Mescidi'nin ahşap pencere kanadında bulunanlar meşhurdur." (Göksu, 2016:126). Eski Türk mitolojisinde, Tanrı'ya açılan göğün kapısını bekleyen çift başlı kartal motifi, Hun çağına ait Altay buluntularında sık sık görülmekte, fakat ne anlama geldiği bilinmemektedir. Fakat Selçuklu zamanında kullanılan bu motif, sadece bir tılsım işareti olarak kullanılmaktaydı (Ögel, 2014:166).

Resim 14: Divriği Külliyesi batı taç kapısı yanında çift başlı kartal kabartması. **Resim 15:** Konya İnce Minareli Medrese Müzesi, Çift başlı kartal kabartması. **Resim 16:** Selçukluların Kubad-Abad Büyük Sarayı'ndan çift başlı kartalı gösteren çini örneği (Çoruhlu, 2014:332-336).

Ön Asyadaki diğer iki efsanevi kuş ise, "hüma" kuşudur. Araplarda "anka" kuşu olarak anılan eski Türklerdeki "karakuş (kartal)" ile hüma kuşu birbirine karıştırılmaktadır. Peygamber hadisleri ve İslami edebiyatta cennet kuşu olarak bilinen hüma kuşuna "kumay" kuşu da denilmektedir. 24 oğuz boyundan "Çepni" boyunun ongunu olan akbaba-kartal cinsinden yırtıcı kuşun adı da "Humay, Kumay"dır. Edebi eserlerde hüma kuşu, güzelliğin sembolüdür. Çoruhlu'ya göre, "Devlet kuşu" olarak da bilinen hüma kuşunun, yeryüzüne indiği zaman gölgesi kimin üzerine düşerse o kişiye zenginlik, padişahlık verileceğine inanılmaktadır (Çoruhlu, 2014: 14). Efsanevi kuşlar; Türk toplumu başta olmak üzere, birçok Dünya mitolojisinde olağanüstü bir güce sahip, güzelliğiyle göz kamaştıran ve görüldüğü kişiye şans getiren, bilge kuş olarak görülmektedir. Bu kuşlar insanların bir nevi, hayal ve umutlarını sembolize etmektedirler.

Türk Mitolojisindeki Sembollerin Günümüz Kurum Logolarına Yansımaları

Mitler belirli olmayan bir zamanda, belirli olmayan bir yerde olağanüstü varlık ve insanlarla yaşanmış olaylar ve toplulukların kutsal saydıkları sembollerden oluşurlar. Tarihsel olaylar da zamanla mitleşebilirler, fakat tarihsel olaylar mitleri içinde barındırmazlar. Mitolojinin temelini oluşturan semboller, insanoğlunun en eski iletişim araçlarından biridir. Olağanüstü olaylar, canlılar veya nesneler birer sembolik eleman olarak ortaya çıkmaktadır. Yerden göğe doğru yükselen ağaçlar ve dünyayı aydınlatan güneş ve etkileyici güç ve güzellikleriyle hayvanlar birer Tanrısal nitelikler taşıyan kutsal sembollerdi. İnsanlar önce doğada var olan güneş, ay, yıldız, dağ, ağaç gibi somut varlıkları, sonraları ise soyut olan kavramları sembolleştirmeye başlamışlardır. Semboller zamanla evrensel bir anlam kazanabilir, fakat bazı semboller her toplumda farklı anlamlar taşıyarak çeşitlilik kazanabilir ve bu sembellere yüklenen anlamlardan bir topluluğun kültürel değerleri ve mitleri daha iyi anlaşılabilir. Türk mitolojinde ateş, su, dağ, ay, yıldız, güneş gibi varlıklar dışında; geyik, kurt, at, kuğu, kartal gibi canlı varlıklar, Türk toplumlarında koruyucu, yol gösterici birer tılsım niteliğinde sembollerdir. Türk mitlerinin temellerini oluşturan bu sembollerin anlamları daha iyi bir şekilde çözümlenirse, Türk toplumunun kültürü daha iyi anlaşılabilir.

Semboller imgelerden türer ve imge ise; zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey ya da duyuyla algılanan, bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal,

imajdır (TDK, 2017). Sembol ise, algılanan bir duyumun insan zihninde canlandırdığı görsel imgenin somut bir form kazanmış haline denilebilir. Cassier' e göre bir sembolik form zihnin tüm enerjisidir. Bu enerji, bir zihinsel anlam içeriğini somut bir duygusal işarete bağlayan ve bu işarete o içeriği içsel olarak veren zihin enerjisidir. Bu durum sonucunda nesneye zihinde sembolik biçim verilmiş olmaktadır (Köktürk, 2014: 58). Yazılı kültürün olmadığı ilkçağ topluluklarında gelecek nesle bilgiler semboller vasıtasıyla iletilmekteydi. Özellikle boylarının ongunlarına tutkuyla bağlı olan Türkler, yaşadıkları bölgelerde kaya ve hayvanların üzerlerinde kendi boyunun simgesini kullanarak (Bilgili, 2017:164) kendilerine ait bölgenin sınırlarını o sembolle belirlemekteydi.

Eski çağlarda insanlar mitlere tutkuyla bağlıydılar, teknolojinin gelişmesiyle bilinçaltında yer alan eski inançlar sadece bir sembol olarak görülmeye başlandı. Semboller en hızlı iletişim araçlarından biridir. İnsanlar farklı dil ve kültürlerle sahip olsalar dahi, ulaşım araçlarında, trafikte, alışveriş merkezlerinde, kafelerde ve resmi dairelerde bulunan ve evrensel kabul edilen görsel iletişim araçlarıyla (piktogram) daha kolay ulaşım sağlamaktadırlar. Semboller, yazıyla kıyaslandığında, daha hızlı, kalıcı ve etkili bir şekilde mesaj alıcıya iletilebilmektedir. Örneğin, hızlı bir temponun olduğu günümüz toplu yaşam alanlarında, yönlendirme işaretleri görsel elemanlardan oluşmaktadır. Sadece yazının olduğu yönlendirmelerde alıcı yazıyı önce algılayıp daha sonra harekete geçmektedir. Fakat görsel elemanların olduğu yönlendirmelerde, alıcı mesajı direk alıp harekete geçmektedir. Grafik tasarım semboller sanatıdır (Uçar, 2016:31). Grafik tasarım elemanlarıyla iletilmesi istenilen mesaj daha hızlı ve etkileyici görsellerle daha akılda kalıcı olmaktadır. Bir kişi veya bir kurumu tanımlayan logolar, bu nedenden dolayı grafik tasarımın önemli bir parçasıdır. Günümüzün hızlı akan hayat temposunda var olabilmek veya anında fark edilmek kimi zaman zor olmaktadır. Bu farkındalığı ve kalıcı bir izlenim yakalamak açısından, grafik tasarım önem kazanan bir sanat alanıdır.

Günümüzde kullanılan grafik semboller; amblem, simgesel işaret, logo ve ticari marka gibi terimlerle adlandırılır. Amblem ve ticari marka, firma ya da ürüne kişilik kazandırır ve benzerlerinin içinde ayırt edilmesini sağlar. Tanınan bir amblem, ürünün garantisi haline dönüşür. Ticari marka veya kurumları temsil eden sembole logo (logotype) denilmektedir. Logo, iki ya da daha fazla tipografik karakterin sözcük halinde okunacak biçimde bir araya getirilmesiyle oluşturulan ve bir ürün, kuruluş ya da hizmeti tanıtan marka ya da amblem özelliği taşıyan simgelerdir (Becer, 2015:194-195). Ticari ve resmi kurumlar veya belirli meslek grubundan şahıslar kendilerini tanımlayacak görsel bir kimlik olan logolara gerek duymaktadırlar. Kurum ve şahıslar kendilerini logolarla daha net ve daha hızlı bir şekilde anlatmaktadırlar.

Türk mitolojisinin önemli bir ögesi olan kuş sembollerinin günümüz kurum logolarına yansımaları ise; özellikle Türk Tarih Kurumu gibi görsel kimliğini kültürel bir değeri olan simgeden oluşturmak isteyen kurumlarda daha yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Kuş figürünün kullanıldığı günümüz logoları incelendiğinde, Karaman Belediyesinin (Resim 25), beylik ongunu olan kuş logosu haricinde, en belirgin ve yaygın olarak kullanılan kuş sembolü çift başlı kartal logosudur (Resim 17-24). Üniversitelerden belediyelere, parti ve spor kulüplerine kadar birçok resmi kurumda bu logonun türevleri mevcuttur. Türk tarihi araştırma merkezlerinde ve bazı üniversitelerde, daha öncesinde de bahsedildiği gibi çift başlı ve kulaklı kartal motifi, Türklere özgü bir sembol olduğundan dolayı, resmi kurumlarda bu sembole görsel kimlikleri olarak sahip çıkılmaktadır.

Resim 17: Türk Tarih Kurumu. **Resim 18:** Atatürk Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü. **Resim 19**

Resim 20

Resim 21

Resim 22

Resim 23: Millet Partisi

Resim 24

Resim 25

Kulaklı çift başlı kartal sembolünün Türklere özgü bir sembol olduğu yaygın olarak bilinmediğinden bazı kurum logolarında ise, gökyüzünün en güçlü ve dünyanın en hızlı hayvanı olmasından dolayı kartal kuş figürü kullanılmaktadır (Resim 26-31). Vahşi, hızlı, korkusuz, güçlü, avına göz açtırmayan, havadan, karadan, sudan taşıyabileceği tüm hayvanları avlayabilen, yalnızca kartal değil, çoğu yırtıcı kuşlar, avcı ve göçebe olarak yaşayan Türk toplulukları için ayrı bir yere sahiptir. Türk mitolojisi incelendiğinde, bu topluluk için anlam ifade eden çok fazla sembolün var olduğu gözlenilmektedir. Fakat, bunlardan yalnızca kartal figürü sembolü günümüze kadar devlet sembolü olmasından dolayı gelebilmektedir. Bir logonun geçmişle bağı ne kadar güçlü ise, o logonun geleceği o kadar sağlam demektir. Logolardaki mitolojik izler, bulunulan toplumda farkındalık yaratmak ve daha “bizden” algısı yaratarak o kurum veya kuruluşun benimsenmesi açısından önem arz etmektedir. Türk mitolojisinde önemli bir yeri ve köklü kültürel bir değere sahip olan kuş figürü, ticari kurum logolarında da kullanılarak rekabetin kaçınılmaz olduğu piyasa ortamında, farkındalık yaratabilir ve o kurum veya kuruluş daha çabuk benimsenebilir.

Resim 26

Resim 27

Resim 28: Siyasi Parti.

Resim 29: Beşiktaş Jimnastik Kulübü.

Resim 30

Resim 31

Kurum logoları incelendiğinde, bazı logolarda kuş figürlerinin soyut bir üslupla stilize edilerek kullanıldığı gözlenmektedir. Bu tarz logolar genellikle hava ve kuş ile ilgisi bulunan kurum ve kuruluşlarda yer almaktadır. Soyut figürlerden, detaylardan arındırılmış sade formlardan oluşmuş logolar, detaylı biçimlerden oluşmuş logolardan daha çabuk algılanabilmektedir. Detaylarından arındırılmış ve anında mesajı ileten ve üslubu alıcıyı etkileyen logolar grafik tasarım alanında tercih edilen logolardır.

Türk hava yolları logosunda (Resim 32) uçağın kuyruk kısmına ve hızla uçan bir kuşa benzeyen, soyut bir kuş formu kullanılmaktadır. Türk bayrağının renkleri kullanılan bu logoda, gökyüzünün en hızlı ve en güvenilir hava yolu firması olduğu vurgulanmak istenmektedir. Türk masal ve efsanelerinde haberci, elçi olarak görülen kuş motifinin bir örneği PTT logosunda (Resim 35) yer almaktadır. Bu logoda firma yaptığı işi ve güvenilirliğini, stilize edilmiş kuş figürüyle anlatmak istemektedir. Özellikle, belli bir kuşla tanınan bir bölgedeki kurum ve kuruluşlar, belediye logolarında olduğu gibi, insanların ilgisini kazanmak için bu kuş figürünü kurum görsel kimliklerinde kullanmayı tercih etmektedirler.

Resim 32: Türk Hava Yolları. Resim 33

Resim 34

Resim 35: Posta ve Telgraf Teşkilatı.

Resim 36: Balıkesir.

Resim 37: Kuşadası Belediyesi, Aydın.

Sonuç

Eski Türk toplulukları avlanarak ve konar göçer bir yaşam tarzıyla hayatını sürdüren yağmacı bir topluluktur. Yerinde duramayan, düşmanına korku saçan, avlanmakta ustalaşmış olan bu yağmacı topluluk, kendileriyle özdeşleştirdiği bazı hayvanları kutsal birer sembol haline getirmişlerdir. Türk mitolojisinde yer alan sayısız sembollerden, yalnızca hükümdarlık sembolü olarak kullanılan çift başlı kartal sembolü günümüze kadar ulaşmaktadır. Semboller diyarı olan Türk mitolojisindeki kuş sembollerini incelendiğinde çift başlı kartal dışında, birçok kuş figürü betimlemeleriyle karşılaşılmaktadır. Gök Tanrı inancına sahip olan eski Türk topluluklarında; güzelliğin ve saflığın sembolü kuğudan, elçi vazifesi gören doğana, muhabbetiyle anılan serçeden, kötü vasıflar yüklenilen kargadan, gökyüzünün en güçlü hayvanları olan kartal, şahin, atmacaya kadar kuşlara çeşitli anlamlar yüklenilmiştir. Grafik tasarımın önemli bir parçası olan logolara bakıldığında ise, Türk mitolojisindeki kuş sembollerinin yansıması yalnızca kartal motifiyle sınırlı kalmaktadır. Bu çalışmada, Türk mitolojisinde yer alan sayısız sembellere dikkat çekilerek Türk toplumunda ayrı bir yeri olan kuş figürlerinin günümüz logolara yansımalarının yetersiz olduğu vurgulanmak istenmektedir. Ticari veya özel birçok alanda, kurum veya şahısların nişanesi olarak kullanılan logoların, çeşitlilik ve anlam kazanması açısından mitolojik öğelerden beslenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akman, N. H. (2013), Tarihi romanlarda Türk Mitolojisi (1908-1960), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Ateş, M. (2001). Mitolojiler ve Semboller, Milenyum Yayınları, İstanbul.
- Atila, O.K. (2011). “Minyatür Sanatındaki Hayvan Figürlerinin Sembolik İfadeleri”, Sanat-Tasarım Dergisi, 1(2): 35-44.
- Barthold, V.V (2015). Orta Asya Türk Tarihi (2.Baskı), Divan Kitap Yayınları, Ankara.
- Becer, E. (2015). İletişim ve Grafik Tasarım, (10. Baskı), Dost Yayınları, Ankara.
- Bilgili, N. (2017). Türk Mitolojisi- Türklerde Yaratılış ve Evren Tasarımı, Kripto Yayınları, Ankara.
- Bogenbayev, N. , Calmırza, A. (2014), “Eski Türk Dünya Görüşündeki ‘Kut’ ve ‘Karga’ Kavramları”, Milli Folklor Dergisi 26(103), 69-79.
- Çoban, İ. (2015), “Türk ikonografisinde Kartal Motifi ve Çağdaş Türk Resmine Yansımaları”, İdil Dergisi 4(16), 57-80.
- Çoruhlu, Y. (2014), Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi, Kömen Yayınları, Konya.
- Eliade, M. (2001). Mitlerin Özellikleri (2. Baskı), Om Yayınları, İstanbul.
- Ersoylu, H. (2015), Türk Kültüründe Kuşlar, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Gibson, C. (2016). Semboller Nasıl Okunur? (3. Baskı).Yem Yayınları.
- Göksu, E. (2016). “Çift Başlıklı Kartal ve Selçuklular”, USAD (5), 117-141.
- Güler, Z. (2014). “Şeyh Galib Divanında Anka-Simurg Sembolü”, International Journal of Language Academy 2(1), 63-72.
- Halıcı, G. İ. (2014), “Gök Tanrı’nın Temsilcileri: Koruyucu Kuşlar”, Folklor/Edebiyat Dergisi 20(77), 71-77.
- Keser, N. (2009). Sanat Sözlüğü (2. Baskı). Ütopya Yayınları, Ankara.

- Kılıçkaya, A. (2014), “Mitoloji, Din ve Efsaneler ışığında Anadolu, Serander Yayınları, Trabzon.
- Köktürk, M. (2014). Kültür ve Sembol “Bir Cassirer İncelemesi” , Aktif Düşünce Yayınları, Ankara.
- Ögel, B. (2014). Türk Mitolojisi I.-II.Cilt (6. Baskı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Roux, J.P. (2015). Eski Türk Mitolojisi, Bilge Su Yayınları, Ankara.
- TCCB, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, www.tccb.gov.tr
- TDK, Türk Dil Kurumu, www.tdk.org.tr
- TR, Türkiye, www.turkiye.gov.tr
- Uçar, T. (2016). Görsel İletişim ve Grafik Tasarım (8.Baskı), İnkılap Yayınları, İstanbul.
- YÖK, Yüksek Öğretim Kurumu, www.yok.gov.tr

Resim Kaynakça

- Resim 1: <https://turkbayraklari.com/ilk-cagdaki-turk-devletlerinin-bayraklari/> (08.01.2018).
- Resim 2: https://www.turkcebilgi.com/gazneli_devleti (08.01.2018).
- Resim 3: <http://tarihtensahneler.blogspot.com.tr/2014/01/buyuk-selcuklu-devletinin-yaptigi.html> (08.01.2018).
- Resim 4: [https://www.turkcebilgi.com/do%C4%9Fan_\(ku%C5%9F\)](https://www.turkcebilgi.com/do%C4%9Fan_(ku%C5%9F)) (09.01.2018).
- Resim 5: <https://wall.alphacoders.com/big.php?i=277984&lang=Turkish> (09.01.2018).
- Resim 6: <http://losanimalesshayra.blogspot.com.tr/2016/> (09.01.2018).
- Resim 7: <https://kus.gen.tr/sahin/> (09.01.2018).
- Resim 8: <https://commanderben.com/category/nature-nights/birds-of-prey/> (09.01.2018).
- Resim 9: <https://www.jta.org/2016/01/29/news-opinion/israel-middle-east/israeli-spy-vulture-captured-in-lebanon> (09.01.2018).
- Resim 17: <https://destek.ayk.gov.tr/destek/kurumlogo.html> (23.01.2018).
- Resim 18: <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunitaed> (23.01.2018).
- Resim 19: <https://seeklogo.com/vector-logo/231684/dicle-universitesi> (23.01.2018).
- Resim 20: https://www.selcuk.edu.tr/fen_bilimleri_enstitusu/tr (23.01.2018).
- Resim 21: <http://eski.erezincan.edu.tr/icsablon.php?git=57> (23.01.2018).
- Resim 22: <https://www.pa.edu.tr/> (23.01.2018).
- Resim 23: <http://www.memleket.com.tr/millet-partisi-konya-milletvekili-adaylari-622924h.htm> (23.01.2018).
- Resim 24: <http://www.bberzurumspor.com/> (23.01.2018).
- Resim 25: <http://www.karaman.bel.tr/Duyuru.aspx> (23.01.2018).
- Resim 26: https://www.hvkk.tsk.tr/tr-Havac%C4%B1%C4%B1k_K%C3%B6%C5%9Fesi/Belge/Birlik_Amblemleri (23.01.2018).
- Resim 27: <https://www.kartal.bel.tr/tr/kurumsalyapi/KurumsalKimlik.aspx> (23.01.2018).

Resim 28: <http://hakveesitlikpartisiaydin.blogspot.com.tr/2011/11/hak-ve-esitlik-partisi-orgut-ve.html> (23.01.2018).

Resim 29: http://www.bjk.com.tr/docs/besiktasjk_kurumsal_kimlik.pdf (25.01.2018).

Resim 30: <http://www.futbollogo.com/takim.php?id=113> (23.01.2018).

Resim 31: <http://konyasporluyuz.com/haber/genel/konya-anadolu-selcukluspor-1-3-hacettepespor.html> (23.01.2018).

Resim 32: <http://promotion.turkishairlines.com/tr-be/kurumsal/thy-multimedya/logo-arsivi/star-alliance-logo> (23.01.2018).

Resim 33:

https://www.google.com.tr/search?q=sinop+%C3%BCniversitesi+logo&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj1oZfvuO3YAhXQLFAKHQG9AikQ_AUICigB&biw=1510&bih=698&dpr=1.25#imgsrc=EV0AgXNfXUI-wM: (23.01.2018).

Resim 34: <http://www.msgsu.edu.tr/> (23.01.2018).

Resim 35: <http://ptt.gov.tr/ptt/#portal> (23.01.2018).

Resim 36: <https://bandirma.bel.tr/sayfa/belediye-logosu> (23.01.2018).

Resim 37: <http://www.kusadasi.bel.tr/Logolar> (23.01.2018).